

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE MEVDUAT BANKALARININ AKTİF KALİTESİ VE KÂRLILIK ANALİZİ*

*Mustafa EMİR***
*M. Esra ATUKALP****

Alınış Tarihi: 08 Haziran 2017

Kabul Tarihi: 04 Haziran 2018

Öz: Bankaların faaliyetleri, bankacılık sistemine ilişkin düzenlemeler ve ekonominin içinde bulunduğu durum bankaların performansını etkilemektedir. Türk bankacılık sistemi için 2000’li yıllar bu anlamda değişimlerin gözlemlenebileceği bir dönem olup araştırmalarda ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının, aktif kalitesi ve kârlılığını analiz etmektir. Bu doğrultuda 2003-2016 döneminde oran analizi yapılarak durum değerlendirmesinde bulunulmuştur.

Kredilerin aktiflere ve mevduata oranı ele alınan dönemin ilk yıllarında artmış, küresel krizin etkisiyle azalan oranlar, ilerleyen yıllarda tekrar artış sergilemiştir. Takipteki kredilerin kredi toplamına oranında dönem boyunca azalış söz konudur. Küresel krizin etkisi takipteki kredi oranında da hissedilmiş, oran artmıştır. 2010 yılında ise azalan oran için 2016’ya kadar büyük bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Mevduat bankaları toplamının aktif ve özkaynak kârlılığı ile net faiz marjı ele alınan dönemin ilk yıllarında dalgalı bir seyir izlemiştir. Küresel kriz, kârlılık oranlarını da etkileyerek azalmasına neden olmuştur. 2009 yılında ise artan kârlılık, devam eden süreçte azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankacılık Sistemi, Mevduat Bankaları, Aktif Kalitesi, Kârlılık, Oran Analizi

ASSET QUALITY AND PROFITABILITY ANALYSIS OF DEPOSIT BANKS IN TURKISH BANKING SYSTEM

Abstract: Banks’ activities, regulations in the banking system and economic conditions have impact on banks’ performance. The year of the 2000s in the Turkish banking system is considered as a period to see structural changes and this period has been discussed in research studies. The aim of this study is to analyze asset quality and profitability of deposit banks operating in the Turkish banking system. In this study a performance evaluation has been carried out over the time span from 2003 to 2015 by using the ratio analysis.

In the early years of the selected period, the credit to asset and deposit ratios have increased. These ratios having decreased due to the effects of global crisis has again increased in the following years. The ratio of nonperforming credit to the total credit has fallen overall for the selected period. The effect of global crisis has been felt on nonperforming credit ratio and ratio has risen. Ratio has fallen in 2010, then it has not notably changed up to 2015.

* Bu çalışma M. Esra ATUKALP tarafından Prof. Dr. Mustafa EMİR danışmanlığında hazırlanan “Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Mülkiyetinin Mevduat Bankalarının Finansal Performansına Etkisi” isimli doktora tezinden türetilmiştir.

** Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

*** Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Bulancak Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret Bölümü

Return on assets, return on equity and net interest margin in the whole deposit banks have fluctuated in the early years of selected period. The global crisis has led to a general decline in the profitability. The increasing profitability in 2009 has decreased in the later years.

Keywords: Turkish Banking System, Deposit Banks, Asset Quality, Profitability, Ratio Analysis

I. Giriş

Bankaların faaliyetleri, bankacılık sistemine ilişkin düzenlemeler ve ekonominin içinde bulunduğu durum bankaların performansını etkilemektedir. Türk bankacılık sisteminde uygulanan Yeniden Yapılandırma Programının bankalara ilişkin sağladığı iyileştirici etki ve 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz gibi dönemlerin bankalara etkisi bu duruma somut bir örnek teşkil edebilir.

Mali sistemin istikrarı ve bankacılık sisteminde daha etkin gözetimin sağlanması doğrultusunda uygulamaya konulan program doğrultusunda yürütülen yeniden yapılandırma sürecinin bankacılık sisteminde olumlu gelişmeleri sağlamıştır.

Küresel piyasaların birbiri üzerinde neden olduğu etkiler dolayısıyla, özellikle 2008 yılında etki alanına sahip küresel krizin de bankacılık sisteminde performansı etkilemiştir. Türk bankacılık sistemi için 2000’li yıllar bu anlamda değişimlerin gözlemlenebileceği bir dönemdir. İlgili dönemde bahsedilen yapısal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra yabancı banka girişinin artmasının da etkileri söz konusudur. Bankacılık sistemine ilişkin yapılandırmanın sonuçlarını ihtiva etmesi ve diğer hususlar nedeniyle söz konusu dönem incelemelerde ele alınmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 2003-2016 döneminde Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının aktif kalitesi ve kârlılığını analiz etmektir. Bu amaçla mevduat bankalarının aktif kalitesi ve kârlılığı yaygın kabul gören oranlar kullanılmak suretiyle analiz edilecektir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Girişten sonra yer alan ikinci bölümde mevduat bankalarının durumu, banka sayısı, bu sayıya etki eden satın alma, birleşme, faaliyetin son bulması vb. gibi faktörler, şube ve personel sayısı, aktif payı temelinde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ilgili bankaların 2003 - Haziran 2016 döneminde aktif kalitesi ve kârlılığı, oran analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu inceleme gerek mevduat bankaları toplamı için gerekse ilgili bankaları mülkiyet yapılarına göre sınıflandırmak suretiyle, oluşan gruplar için yapılmıştır. Son bölümde ise elde edilen bulguların özet halinde değerlendirildiği sonuçlar yer almaktadır.

II. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Bankaları

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar, mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak sınıflandırılmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan mevduat bankaları hisselerine sahip olan mülkiyete göre sınıflandırılabilir. Bu ayırım kamusal sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar şeklinde yapılabilir.

İlgili mülkiyet gruplarının sistemdeki konumlarını belirleyebilmek için banka sayısı, şube ve personel sayısı, aktif payı gibi hususlar açısından incelenmesi mümkündür. Bu doğrultuda 2003-Haziran 2016 döneminde faaliyet gösteren mevduat bankaları banka, şube ve personel sayısı ile aktif payı itibarıyla incelenecektir.

Yapılacak inceleme için gerekli veriler, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) internet sitesinde yer alan istatistiki raporlardan elde edilmiştir. 2003-2015 döneminde Aralık ayı verileri, 2016 yılında ise en son yayınlanmış olan Haziran ayı verileri ele alınmıştır.

A. Banka, Şube, Personel Sayısı

2003-2016 döneminde faaliyette bulunan mevduat bankalarının mülkiyet grupları itibarıyla sayısı Tablo 1’de, banka sayısında değişikliğe neden olan yapılanmalar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi ele alınan dönemde mevduat bankası toplam sayısında ve özel banka sayısında azalma gözlenmiştir. 2003 yılında 18 olan özel banka sayısı 2016 yılında Haziran ayı itibarıyla % 50 azalarak 9 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların sayısı ise 2003 yılında 13 iken, dönem içerisinde değişiklikler yaşamış ve 2016 yılında 21’e ulaşmıştır.

Yabancı sermayeli bankalar Türkiye’de kurulmuş ve Türkiye’de şube açan yabancı bankalar olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye’de şube açan yabancı banka sayısı 2003 yılında 9 iken azalarak 2016 yılında 6 olmuştur. Türkiye’de kurulan yabancı banka sayısı ise 2003 yılında 4 iken, 2006 yılında 15 olmuştur.

Tablo 1: Mevduat Bankalarının Sayısı

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
K	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ö	18	18	17	14	11	11	11	11	11	12	11	11	9	9
F	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Y	13	13	13	15	18	17	17	17	16	16	17	19	21	21
T	36	35	34	33	33	32	32	32	31	32	32	34	34	34

K: Kamu, Ö: Özel, F: TMSF, Y: Yabancı, T: Toplam

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalar analiz kapsamına alınmamasına karşın, bilgi amaçlı olarak bu tabloda yer verilmiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Banka, Şube ve Personel Bilgileri verilerinden derlenmiştir.

Mülkiyet grupları itibariyle banka sayılarında söz konusu olan değişiklik, bankaların faaliyetlerinin son bulması, bankanın başka bir bankaya devri veya mülkiyet yapısında değişikliğe neden olan hisse devirleri gibi nedenler sonucunda ortaya çıkmaktadır. 2003-2016 dönemi itibariyle banka sayısında değişikliğe neden olan bu oluşumlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: *Bankaların Mülkiyet Yapısı Değişiklikleri*

Banka Adı	Eski Yapısı	Yıl	Değişim Sebebi	Yeni Yapısı
Pamukbank	TMSF	2004	Türkiye Halk Bankası’na devir	-----
Deutsche Bank	Kalkınma ve yatırım bankası		Mevduat kabul etme yetkisi almış.	Yabancı banka
Credit Lyonnais S.A.	Yabancı banka		Credit Agricole Indosuez Türk Bank’a devir	Kalkınma ve yatırım bankası
Türk Dış Ticaret Bankası	Özel banka	2005	Hisse devri	Yabancı banka
Bnp-Ak Dresdner Bank	Yabancı banka		Akbank’a devir	-----
Finansbank	Özel banka	2006	Hisse devri	Yabancı banka
Denizbank	Özel banka		Hisse devri	Yabancı banka
Koçbank	Özel banka		Yapı ve Kredi Bankası’na devir	-----
Tekfen Bank	Özel banka	2007	Hisse devri	Yabancı banka
MNG Bank	Özel banka		Hisse devri	Yabancı banka
Oyak Bank	Özel banka		Hisse devri (% 100)	Yabancı banka
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	Yabancı banka	2008	Faaliyetlerine son verilmiş.	-----
Fortis Bank	Yabancı banka	2011	Türk Ekonomi Bankası’na devir	-----
Fibabanka	Yabancı banka	2012	Hisse devri	Özel banka
Odea Bank	-----		Kuruluş	Yabancı banka
Portigon AG	Yabancı banka	2013	Faaliyetlerine son verilmiş.	-----
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey	-----		Kuruluş	Yabancı banka
Alternatif Bank	Özel banka		Hisse devri	Yabancı banka
Intesa Sanpaolo S.p.A.	-----	2014	Şube açma	Yabancı banka
Rabobank	-----		Kuruluş	Yabancı banka
Tekstil Bank	Özel banka	2015	Hisse devri	Yabancı banka
Garanti Bankası	Özel banka		Hisse devri	Yabancı banka

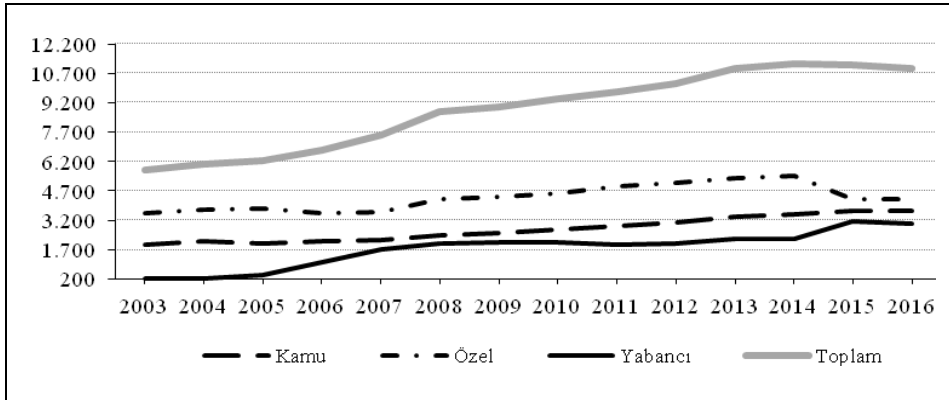
Kaynak: TBB, 2016a ve TBB, 2016b verilerinden derlenmiştir.

2000'li yıllar, özellikle 2004 yılından sonrası Türk bankacılık sisteminde yabancı ilgisinin ve dolayısıyla da yabancı bankaların sayısının arttığı dönemdir.

İlgili dönemde daha önce özel banka olarak faaliyet gösteren 9 banka, hisselerinin çoğunluğunun yabancı mülkiyetine devri sonucunda yabancı sermayeli banka grubuna geçmiştir. Kalkınma ve yatırım bankası iken mevduat kabul etme yetkisi alarak mevduat bankası olan, şube açma ya da kurulmak suretiyle Türkiye'de faaliyet başlayan bankalar da yabancı banka sayısını artırmıştır.

2000'li yıllarda yabancı sermayeli mevduat bankası iken faaliyeti son bulan, özel banka grubuna geçen, kalkınma ve yatırım bankası olarak faaliyet göstermeye başlayan bankalar varsa da bu değişiklikler artan yabancı banka sayısından daha azdır.

Bankalarının performansları incelenirken faaliyet gösteren banka sayısının yanı sıra şube ve personel sayısının da ele alınması, değerlendirmelerde önem taşımaktadır. Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının şube ve personel sayıları sırasıyla Grafik 1 ve Grafik 2'de gösterilmektedir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Banka, Şube ve Personel Bilgileri verilerinden derlenmiştir.

Grafik 1: Şube Sayısı

TMSF bünyesinde faaliyet gösteren banka şube sayısı 2003 yılında 175 iken 2004 yılı ve sonrasında şube sayısı 1'dir. Personel sayısı ise 2003'te 4.518 iken 2004 yılında 403'e düşmüş, ilerleyen yıllarda sürekli azalarak, 2016 yılında 222 kişi olmuştur.

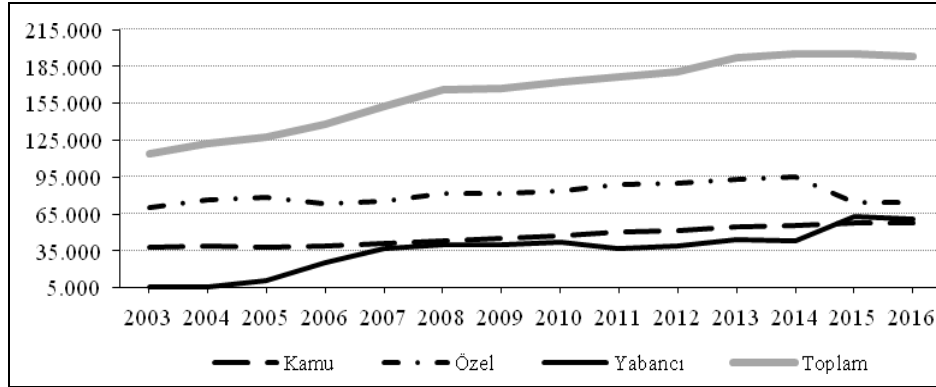
Mevduat bankası şube sayısı dönem boyunca artmıştır. En fazla şube ile faaliyet gösteren banka grubu özel bankalar, en az şubeye sahip olan ise yabancı bankalardır. Kamu bankalarının sayısı az olmasına karşın şube sayısı yabancı bankalardan fazladır. Yabancı banka sayısındaki artış paralelinde, 2006 sonrasında şube sayısı da artmış, 2007'den sonra kamu bankalarının şube sayısına yaklaşmıştır.

Yabancı banka grubunda faaliyet gösteren mevduat bankaları içerisinde Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli bankaların şube ve bu doğrultuda personel sayıları azdır. Bu nedenle 2006 yılından sonra Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankaların sayısının Türkiye'de şube açanlara kıyasla oransal olarak artması, ilgili yıldan sonra şube sayısında artışa neden olmuştur.

Ayrıca Tablo 2'de de görülen, bazı özel bankaların 2006 ve 2007 yılında yabancı banka grubuna geçmesi yabancı banka şube sayısındaki değişimin diğer bir nedenidir. Yabancı ve özel bankalar için Grafik 1'de de görülen 2015 yılındaki değişim dikkat çekmektedir. Özel banka şube sayısı azalırken, yabancı banka şube sayısı artmaktadır. Söz konusu değişiklik, Tekstil Bank ve özellikle Türkiye Garanti Bankası'nın yabancı banka grubuna geçmesinden ileri gelmektedir.

Mevduat bankası gruplarının personel sayısını gösteren Grafik 2'ye bakıldığında Grafik 1'e benzerlik göze çarpmaktadır. En az personel istihdamı yabancı bankalarda gerçekleşmişken, en çok personel özel bankalarda bulunmaktadır.

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının personel sayılarını gösteren Grafik 2 aşağıda verilmiştir.

Kaynak: TBB, Banka, Şube ve Personel Bilgileri verilerinden derlenmiştir.

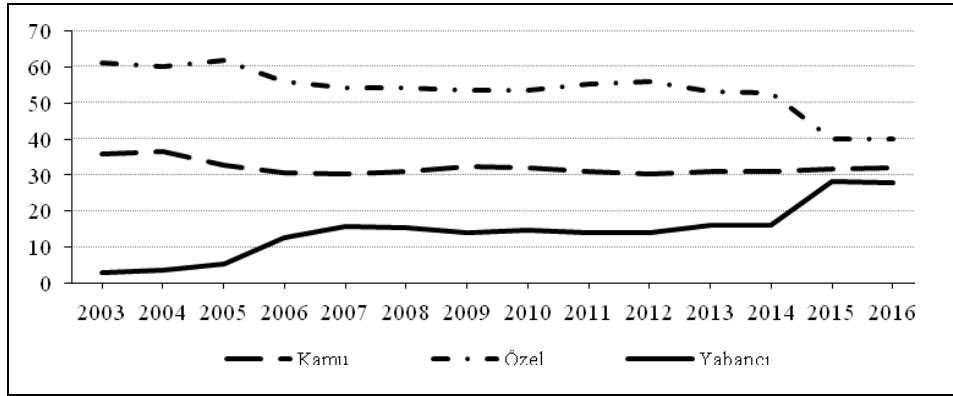
Grafik 2: Personel Sayısı

Şube ve personel sayısı grafiklerinde (Grafik 1 ve Grafik 2) görülen benzerlik dolayısıyla, bankaların ilgili dönemde şubeleşme düzeyleri paralelinde istihdam oluşturdıkları görülmektedir.

B. Aktif Payı

Kamu, özel ve yabancı bankaların, mevduat bankaları toplamı içindeki durumu ele alınırken çalışma ile bağlantılı olarak aktif grup payları da incelenmelidir. 2003-2016 döneminde mülkiyet yapısına göre mevduat bankası gruplarının aktiflerinin mevduat bankaları toplam aktifleri içerisindeki payı incelenmiştir. Aktif, kredi ve mevduat grup payına ilişkin hesaplamalar TMSF bankaları hariç tutularak yapılmıştır.

Kamu, özel ve yabancı bankaların sahip olduğu aktifin grup payını tespit edebilmek için her bir grubun aktif toplamı, mevduat bankalarının aktif toplamına oranlanmış ve 2003-2016 dönemi için sonuçlar Grafik 3'te gösterilmiştir.

Kaynak: TBB verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Grafik 3: Aktif Grup Payı (%)

2003-2016 döneminde aktif payı en yüksek olan banka grubu özel bankalar iken, en düşük olan grup yabancı bankalardır. Özel bankaların aktif payı % 61'den % 40'a düşmüştür. Yabancı bankaların aktif payı ise 2003 yılında % 3 iken 2016 yılında % 28 olmuştur. Kamu bankalarının aktif payında küçük bir azalış meydana gelmiştir.

2006 ve 2015 yılı aktif paylarındaki değişim konusunda dikkat çekmektedir. Yabancı bankalar için 2005 yılında % 5 olan pay, 2006 yılında % 13'e çıkmıştır. Özel bankaların aktif payı ise % 62'den % 56'ya düşmüştür. Yabancı bankaların aktif payında önemli bir diğer artış 2015 yılında meydana gelmiştir. 2014 yılında % 16 olan aktif payı, 2015 yılında artarak % 28 olmuştur.

III. Aktif Kalitesi ve Kârlılık Analizi

Finans sisteminde önemli bir yere sahip olan bankaların ekonomide sahip olduğu konum dikkate alındığında, bankaların etkin çalışabilmeleri ve bunun sağlanması için de performans kontrolünde bulunulması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda bankaların çeşitli açılardan performansları incelenebilir.

Banka performanslarının değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlerden bir tanesi oran analizidir. Oran analizi, kârlılık, sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, risk yönetimi gibi, bankaların çok yönlü operasyonlarının farklı yönleri hakkında bir görüş ortaya koymak üzere seçilen iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. Bir birimin belirli yönler üzerinde performansına ilişkin faydalı bilgiler sağlayan oran analizi, sahip olduğu eksikliklerin yanı sıra anlaşılmasındaki basitlik nedeniyle analistler tarafından tercih edilebilmektedir (Paradi ve Zhu, 2013: 62-64).

Banka finansal tabloları doğrultusunda elde edilebilecek oran çok olmasına karşın analist ve yöneticiler açısından bankanın yükümlülüklerini yerine getirme gücü, finansal yapısı, kârlılığı, sermaye yeterliliği, verimlilik, kaynak yaratma gücü ve sahip olunan risklere ilişkin sorunlara ışık tutacak oranların hesaplanması önem arz etmektedir (Akgüç, 2012: 47).

Oranlar ilgilendikleri noktalara göre sınıflandırılabilir. Bunlar Türkiye Bankalar Birliği hesaplamalarında da yer aldığı şekliyle, sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, kârlılık, gelir-gider yapısı, verimlilik ve faaliyet oranları şeklinde ele alınabilir.

A. Literatür Araştırması

Banka performanslarının değerlendirilmesinde araştırmacılar tarafından birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında oran analizi, veri zarflama analizi, CAMELS ve diğerleri sayılabilir. Bankaların performanslarının tespitinin yanında, söz konusu performanslar üzerinde etkili olan faktörler de oldukça fazla incelenme alanı bulmuştur. Bu faktörler incelenirken bankaların mülkiyet yapılarına, ölçeklerine göre ve faaliyet gösterdikleri ülke temelli olarak ele alınması söz konusu olabilmektedir.

Gerek Türk bankacılık sektörü gerekse yabancı ülkelere ilişkin, bankaların performansları üzerine farklı analiz yöntemleri ile birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının, aktif kalitesi ve kârlılığının oran analizi ile incelenmesi esas alınmıştır. Bu doğrultuda ilgili analiz yöntemi ile yapılmış çalışmalardan bazıları bu kısımda incelenmiştir.

Dağlı (1995) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de ticari bankaların performansları ile sahiplik yapıları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. 1989-1993 döneminin ele alındığı çalışmada ticari bankaların sermaye kârlılığı, personel başına net kâr, şube başına mevduat, şube başına kredi, personel başına kredi, tahsili gecikmiş kredilerin kredi toplamına oranı bakımından performansları ile

mülkiyet yapıları arasında bir ilişkinin bulunmadığı, aktif kârlılığı, net faiz marjı, personel başına mevduat, şube başına aktif, personel başına aktif, sermayenin mevduata oranı ile mülkiyet yapısının ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çalışmada kamu bankalarının, sermayenin mevduata oranı haricindeki diğer göstergeler bakımından en düşük performansa sahip olduğu ifade edilmektedir.

Sabi (1996) makalesinde, Macaristan'ın piyasa odaklı ekonomiye geçiş sürecinde, 1992-1993 döneminde yerli ve yabancı bankaların performansını karşılaştırmıştır. Çalışmada, performans ölçümü noktasında, kârlılık, likidite ve kredi riski, ülke ekonomisine bağlılık değişkenleri kullanılmış ve bu değişkenler oranlar vasıtasıyla incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, yabancı bankalar daha kârlıdır. Öte yandan verilen krediler doğrultusunda ölçülen ülke ekonomisine bağlılık noktasında, yabancı bankaların riskten kaçınma davranışı sergiledikleri, verdikleri uzun vadeli kredi oranının yerli bankalardan az olduğu, ülke ekonomisine bağlılık eksikliğinin söz konusu olduğu ifade edilmiştir.

Emir (1999) tarafından Türk ticaret bankalarının mülkiyet yapısı ile performansları arasında bir ilişki olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan ve 1988-1996 periyodunun esas alındığı çalışmada bankaların etkinlik ve verimlilikleri incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre aktif kârlılığı, net faiz marjı, özsermayenin mevduata oranı ile bankaların mülkiyet yapıları arasında bir ilişki söz konusu olup, özkaynak kârlılığı, personel başına mevduat, kredi, aktif ve net kâr, şube başına mevduat, kredi, aktif ve net kâr, mevduatın krediye dönüşüm oranı, batık kredi oranı açısından ise banka mülkiyet yapıları performanslarını etkilememektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre birçok oranda en iyi performans sergileyen banka grubu yabancı bankalar iken, bunu özel bankalar takip etmektedir. Ayrıca en düşük performans sergileyen kamu bankaları ise sadece özsermaye / mevduat oranında en iyi performansa sahiptir.

Bumin (2009) çalışmasında, Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansını, özkaynak kârlılık oranının ayrıştırılması yoluyla 2002-2008 dönemi verilerini esas alarak incelemiştir. Çalışmada kârlılık performansı, bankalar fonksiyonlarına ve sahiplik yapılarına göre gruplandırılarak, oran analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, dönemde genel olarak bankacılık sektörünün kârlılığı artış göstermiş, ancak küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler nedeniyle 2008 yılında kârlılık oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Ayrıca küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmaların sona ermesi ve Türk ekonomisinde büyümenin yeniden başlamasıyla, bankacılık sektörünün kârlılık oranlarının yükselişe geçeceği beklentisi, 2009 yılının ilk aylarına ait kârlılık artışı tespiti ile desteklenmiştir.

Kumbirai ve Webb (2010) tarafından yapılan çalışmada 2005-2009 döneminde Güney Afrika ticari bankacılık sektörünün performansı ölçülmüştür. Kârlılık, likidite, kredi kalitesi açısından incelenen oranlar doğrultusunda bulunan sonuçlara göre, banka performansı araştırmanın ilk yıllarında artış göstermiştir. 2008-2009 yıllarında doruğa ulaşan finansal kriz, bankaların kârlılık, likiditelerinde düşüş ve bozulan kredi kalitesi ile sonuçlanmıştır.

Dinçer, Gençer, Orhan ve Şahinbaş (2011) çalışmalarında bankacılık sektörüne ilişkin performans sonuçlarını yansıtan önemli parametreler içeren CAMELS oranları vasıtasıyla Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarını değerlendirmişlerdir. 2001 ve 2008 küresel ekonomik krizini yansıtan veri seti oluşturulan çalışmada, mevduat bankaları mülkiyet yapılarına göre üç gruba ayrılarak 2002-2009 dönemi itibariyle incelenmiştir. İncelemeler sonucunda kamu, özel ve yabancı bankaların performanslarında 2001 ve 2008 krizinden sonra gelişme gözlenmiştir. Özellikle 2001 krizinden sonra çeşitli düzenlemelerin bankacılık sisteminde önemli etkilerinin olduğu, Türk Bankacılık sektörünün 2001 krizinden ders çıkardığı, yeniden yapılandırmanın özellikle kârlılık açısından olumlu bir tutuma neden olduğu ifade edilmiştir.

Sarıtaş ve Saray (2012) tarafından yapılan çalışmada 2002-2009 döneminde Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı, oran analizi yöntemiyle banka grupları açısından incelenmiştir. Çalışmada bankacılık sektörü yapısal göstergeler bakımından ele alınmış ve tahsili gecikmiş alacakların aktif toplamına oranı ise sermaye yapısı, fonksiyon grubu ve ölçek büyüklüğü itibariyle incelenmiştir. Bankacılık sektöründe önemli bir gösterge olan banka kredilerinin tahsilindeki gecikmeler, küresel krizin etkisiyle artmış olmakla beraber, genel olarak azalmıştır. Çalışmanın kârlılık ile ilgili sonuçlarına göre, sektörde 2002 yılından beri artış sağlanan kârlılıkta 2008 yılında yaşanan düşüşün, küresel krize bağlı olduğu, sektörün kârlılık oranının 2009 yılından itibaren tekrar yükselişe geçtiği belirlenmiştir.

Kibritçi Artar ve Atılğan Sarıdoğan'ın (2012) çalışmasında küresel finansal krizin Türkiye'de bankacılık sektörünün mali yapısına etkileri incelenmiştir. Çalışmaya göre, Türkiye ekonomisinde 2001 dönemindeki yapılandırma sonrasında bankacılık sektörünün mali yapısı güçlenmiştir. Bu sebeple, küresel finansal krizin bankacılık sektöründeki olumsuz etkileri, sınırlı düzeyde kalmıştır. İlgili çalışmaya göre, küresel finansal kriz döneminde, net faiz marjındaki değişim, bankacılık sektöründe, kârlılık yapısını da şekillendirmiştir. Küresel finansal krizin ilk hissedildiği 2008 yılında bankacılık sektöründe özkaynak kârlılığında ve aktif kârlılığında düşüş gözlenmiş olup, 2009 yılında ise bankacılık sektöründe artan net faiz marjı sayesinde bankacılık sektörü kârlılığında da yükseliş gözlenmiştir. Ancak, net faiz marjındaki düşüşe bağlı olarak bankacılık sektöründe özkaynak kârlılığı 2010 yılında düşüş eğilimi göstermiştir. Çalışmada kârlılık oranlarının yanı sıra aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, likidite, gelir-gider yapısı oranları da incelenmiş olup bu çalışma ile bağlantılı olarak aktif kalitesi incelendiğinde, 2009 yılında olumsuzluk gözlenmiştir.

Selimler (2015), yürüttüğü çalışmasında banka finansal tablo ve oranlarına etkisi, banka faaliyetlerine, finansal oranlarına, firmaların kredibilitesine, olumsuz etkisi nedeniyle sorunlu kredileri inceleme konusu olarak ele almıştır. Çalışmada, 2007-2013 dönemi için Türk bankacılık sektörü

ve banka grupları itibariyle, krediler, sorunlu krediler, bilanço ve gelir tablosu kalemleri oran analizi yapılmak suretiyle incelenmiştir. Takipteki kredilerin aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, net faiz marjı, likidite, kârlılık oranlarını olumsuz etkilediği, bu doğrultuda aktif kalitesini etkileyen oranlardan, takipteki kredilerin kredi toplamına oranının bankacılık sektörü için 2009 yılında en yüksek düzeyde olduğu, çalışmadan elde edilen bilgiler arasında yer almaktadır.

Pehlivan (2015), çalışmasında Türk bankacılık sektörünün verimliliğini ele almıştır. 2005-2014 döneminin incelendiği çalışmada oran analizi yöntemi kullanılmıştır. Aktif ve özkaynak verimliliği ile şube ve personel verimliliği göstergelerinin incelendiği çalışmada bulunan sonuçlara göre, özkaynak kârlılığı oranında kamusal sermayeli bankaların, aktif kârlılığı oranında kalkınma ve yatırım bankalarının, personel verimliliği oranlarında genellikle kalkınma ve yatırım bankaları ile kamusal sermayeli bankaların, şube verimliliği oranlarında kalkınma ve yatırım bankalarının verimlilikleri yüksektir. Ayrıca, çalışmada sektörün verimliliğinin 2005 yılından itibaren genel olarak olumlu bir seyir izlediği, küresel ekonomik krizin ülkemiz bankaları üzerinde yarattığı etkiler nedeniyle çalışmada kullanılan oranların çoğunun ilgili dönemde düştüğü ve kriz döneminde bankaların sorunlu kredilerindeki artışın sektörde verimliliği olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Sonuçlara göre, küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmaların etkisinin zayıflamasıyla 2009 yılından itibaren bankaların verimliliklerinde olumlu gelişmeler görülmeye başlamıştır.

Altay ve Olkan (2015) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren ticari bankaların 2009-2013 yılları arasında performanslarını oran ve trend analizi ile değerlendirmişlerdir. İlgili çalışmada performanslar, banka ölçeği ile şube ve yerel banka kıyaslaması şeklinde yorumlanmış ve performans değerlendirmesi verimlilik, kârlılık, aktif yapısı ve kalitesi, likidite, döviz pozisyonu, büyüme, kaldıraç ve sermaye yeterlilik oranları kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada bulunan sonuçlara göre, ele alınan dönemde genel olarak performansı en iyi olan bankalar büyük ölçekli bankalar olup ilgili dönemde performansında en güçlü iyileşme olan bankalar genelde yine büyük ölçekli bankalardır. Ayrıca, yapılan karşılaştırmalı analizler sayesinde varılan sonuç, şube bankalarının yerel bankalara kıyasla daha iyi performans sergilediği yönündedir.

B. Analiz Yöntemi ve Veri Seti

Türk bankacılık sisteminde 2003-2016 döneminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının aktif kalitesi ve kârlılığı, oran analizi yöntemiyle incelenecektir. Bankaların aktif kalitesinin analizinde, kredi toplamının aktif toplamına oranı, kredi toplamının mevduat toplamına oranı ve takipteki kredilerin kredi toplamına oranı; kârlılık analizinde ise kârlılığın temel göstergeleri olarak kabul edilen (Türker Kaya, 2002: 13) aktif kârlılığı,

öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı ele alınmıştır. Çalışmada ele alınan oranlar Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3: *Araştırma Kapsamında İncelenen Oranlar*

Aktif Kalitesi	Kârlılık
Toplam krediler / Toplam aktifler	Dönem net kârı / Toplam aktifler
Toplam krediler / Toplam mevduat	Dönem net kârı / Özkaynaklar
Takipteki krediler / Toplam krediler	Net faiz geliri / Toplam aktifler

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayınlanan istatistik raporlar içerisinde yer alan bilanço verilerine dayalı analiz ve raporlardan elde edilmiştir. Veriler, 2003-2015 dönemi için Seçilmiş Rasyolardan ve 2016 yılı için Banka ve Grup Bilgileri'nden elde edilmiştir.

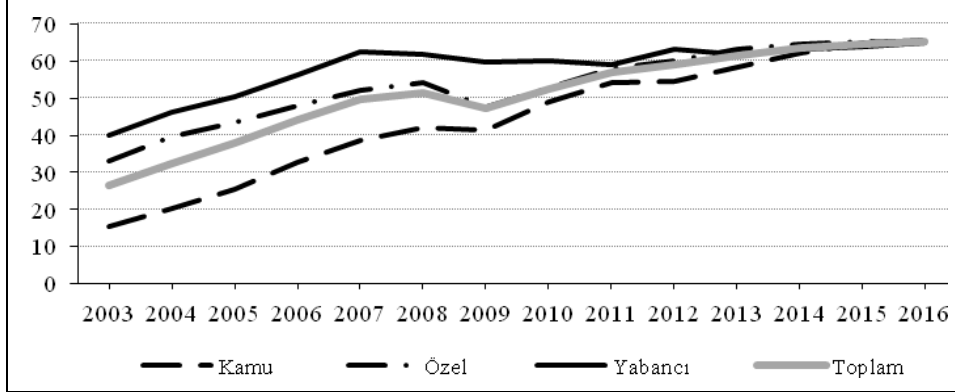
Analiz kapsamında bankalar, mülkiyet yapılarına göre kamusal sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar şeklinde gruplara ayrılmış, TMSF bünyesindeki bankalar analiz kapsamı dışında tutulmuştur.

IV. Aktif Kalitesi

Varlıkların değerlendirilmesi ve bu doğrultuda aktif kalitesinin ölçümünü yapmak için bir takım oranlar hesaplayarak incelemeler yapmak gerekmektedir. Banka kaynaklarının büyük bölümünün faiz ödeme yükümlülüğü taşıması, banka varlıklarının önemli bir bölümünün de getirili olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda da varlıkların kalitesi, hem risk hem de gelir sağlama açısından önemlidir (Akgüç, 2012: 521). Bu önem boyutlarını ele alıcı mahiyette, çalışmada kredi toplamının aktif toplamına oranı, kredilerin mevduata oranı ve takipteki kredilerin kredi toplamına oranı incelenmiştir.

A. Kredi Toplamının Aktif Toplamına Oranı

Bankacılık sektörünün finansal aracılık işlevinin göstergelerinden biri olan kredilerin aktif toplamına oranı (Keskin vd., 2008: 59) bankaların aktifleri içinde kredilerin sahip olduğu payın ifadesidir. Kredi toplamının aktif toplamına oranına ilişkin bulgular, ele alınan 2003-2016 dönemi için Grafik 4'te verilmiştir.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 4: Toplam Krediler / Toplam Aktifler (%)

Bankaların 2002 yılından itibaren kredilerin aktifler içerisindeki payı artmıştır. Söz konusu yükselişin nedenleri arasında ekonomideki canlanma eğiliminin artması ve faiz oranlarının gerilemesi ile tüketici kredilerinin artması gösterilebilir (Küçükbüyükçü, 2004: 128).

Banka gruplarına ilişkin olarak genel değerlendirme yapıldığında mevduat bankaları grubunun 2003-2007 yılları arasında kredilerin aktifler içindeki payı artmış ve böylece sektör, aracılık faaliyetlerini daha fazla yerine getirir duruma gelmiştir. Ekonomik faaliyetteki iyileşme ve iç talepteki canlılık sonucu bireysel kredi ve tüketici kredisi talebindeki artış, aktifler içerisindeki kredi artışının kredi sağlayıcısı olarak gösterilebilir (TBB, 2004: 34; TBB, 2005: 35; TBB, 2008: 37). Bu doğrultuda kredi stokundaki artışın yanı sıra kredi hizmetleri de çeşitlenmiştir (Keskin vd., 2008: 60).

Mevduat bankaları toplamı için kredilerin aktif toplamı içindeki payının artışı 2008 yılına kadar devam etmiştir. Mevduat bankaları toplamında 2003 yılında % 26,5 olan oran 2008 yılında % 51,5'e çıkmıştır. Söz konusu artış her bir banka grubu için geçerlidir. Sadece 2008'de yabancı bankaların aktifleri içindeki kredi payı azalırken, kamu ve özel bankalarda payın artışı devam etmekle birlikte, artış hızı yavaşlamıştır.

Küresel kriz ortamı sektörde piyasa yapısı açısından eser miktarda gelişmelere neden olmuştur (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 2009: iii). Uluslararası piyasalardaki olumsuz gelişmelerin etkileri, Türkiye ekonomisine 2008 yılının son çeyreğinde daha açık yansımış ve bankacılık sektörünün aktif yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Bu doğrultuda arzın ve talebin düşmesi nedeniyle, krediler azalmıştır (TBB, 2009: 43). 2009 yılında, Grafik 4'te görüldüğü gibi mevduat bankalarının kredilerinin aktiflerine oranı azalmış, % 47,3 olmuştur.

2009'da ekonomik faaliyetin daralması nedeniyle kredi talebinin yavaşlaması ve kredi riskinin artmasına bağlı olarak da bankaların kredi verme standartlarını yükseltmeleri nedeniyle kredilerdeki artış hızı yavaşlamıştır (TBB, 2010: 38). Bankaların küresel kriz koşullarının devam ettiği bir ortamda likit kalma yönündeki tercihleri, bilançoda kredilerin payının azalmasında, nakit değerlerin ve menkul değerler portföyünün payının artmasında etkili olmuştur. Aktif toplamı içerisindeki kredi payı 2010 yılında yeniden artmaya başlamış ve 2016 yılı Haziran ayı itibarıyla % 65,2 olmuştur.

Sunulan kredilerin aktifler içerisindeki payı 2003-2012 döneminde yabancı bankalarda, 2013, 2014 ve 2015 yılında özel bankalarda, 2016 yılında ise kamu bankalarında en yüksektir. Buna göre aktiflerine oranla en fazla kredi veren mevduat bankası grubu, 2013-2015 döneminde özel, 2003-2012 döneminde ise yabancı bankalardır. Buna göre ilgili dönemlerde söz konusu banka gruplarının bankacılık ürünlerini daha etkin ve yaygın kullandıkları söylenebilir. 2003-2014 döneminde kamu bankalarının, 2015 ve 2016 yılında ise yabancı bankaların kredi toplamının aktiflerine oranı diğer grupların gerisindedir.

Kamu bankaları için oran 2003-2014 döneminde diğer gruplardan ve genel toplamdan düşüktür. Bu doğrultuda kamu bankaları diğer gruplara göre özellikle 2011'e kadar daha fazla likit aktiflere yönelmiş (Aksoy, 1998: 344) olsa da küresel kriz dönemi de dahil olmak üzere kredi oranı dönem boyunca azalış göstermeyen tek grup kamu bankalarıdır.

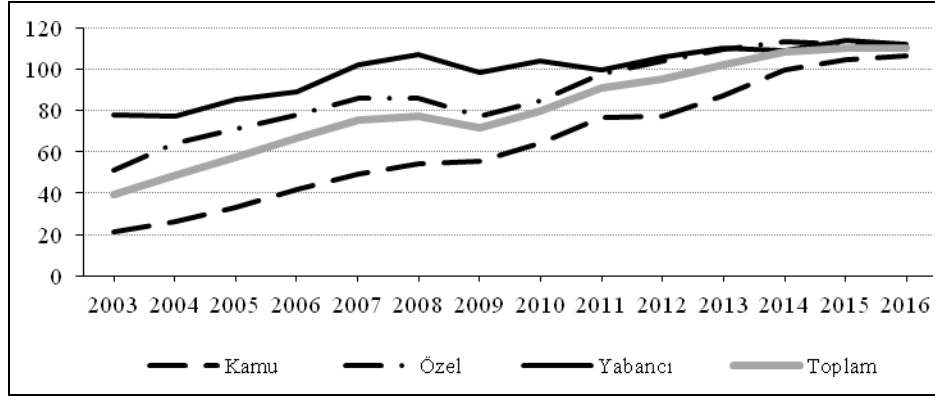
Kamu bankaları için varlıklar içerisinde kredi payı dönem başından sonuna kadar en yüksek artışı göstermiştir. 2003 yılında % 15,3 olan oran diğer gruplar seviyesine çıkarak 2016'de % 65,8 olmuştur. Yabancı bankaların aktifleri içerisindeki kredi payı dönem boyunca % 39,9'dan % 64,8'e, özel bankaların ise % 33'ten % 65'e çıkmıştır.

B. Kredi Toplamının Mevduat Toplamına Oranı

Bankanın temel işlevi olan kredi vermeyi, yeterince yerine getirip getirmediğinin ölçülebilmesini sağlayan aktif kalitesi oranlarından (Uçkun ve Girginer, 2011: 56) olan mevduatın krediye dönüşüm oranı, bankaların sunduğu kredi toplamının mevduat toplamına oranı ile hesaplanmaktadır.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı, kredilerin mevduatla karşılanma oranını göstermektedir. Oran ne kadar yüksek ise mevduattan krediye dönüşüm o ölçüde yüksek demektir. Sektörün aracılık işlevinin takibinde kullanılan oranın değeri 1'in üzerinde olması kredilerin finansmanında diğer kaynaklardan da yararlandığını göstermektedir (Aloğlu, 2005: 29).

2003-2016 dönemi için söz konusu orana ilişkin değerler Grafik 5'te yer almaktadır.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 5: Toplam Kredi / Toplam Mevduat (%)

Mevduat bankaları toplamı için mevduatın krediye dönüşüm oranı 2008 yılına kadar artmaktadır. 2003 yılında 39,4 olan oran, 2008 yılına kadar artarak % 77,6'ya çıkmıştır. Küresel krizin etkilerinin Türkiye'de hissedilmeye başladığı dönemden itibaren gerek kredi talebinin azalma göstermesi, gerekse bankaların ihtiyatlı bir politika izlemeleri nedeniyle mevduatın krediye dönüşüm oranı kamu bankaları haricinde tüm gruplar için 2003'ten beri ilk kez bu artış eğilimini koruyamamış ve 2009 yılında azalarak, grup toplamında % 71,9 olarak gerçekleşmiştir.

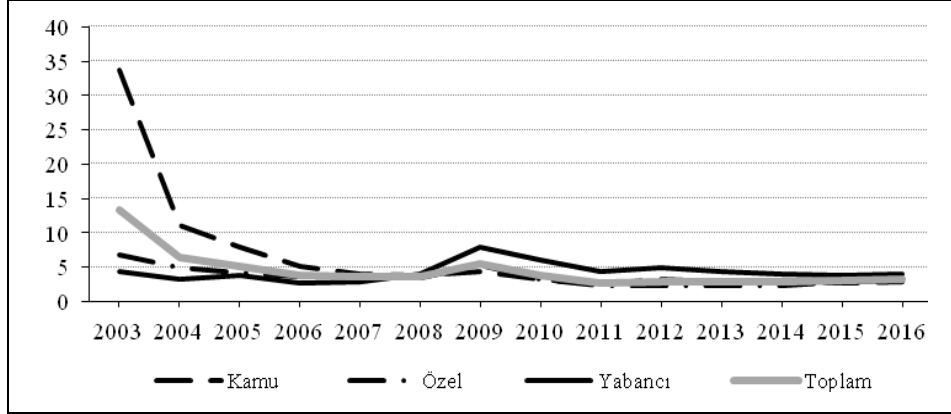
İlerleyen dönemde ise oran artış göstermiş, 2016'da % 110,3 olmuştur. 2013 ve sonrasında oranın 1'in üzerine çıkması ele alındığında ilgili dönemde kredilerin finansmanında yararlanılan mevduat dışı kaynaklarda artış meydana gelmiştir.

Kredilerin mevduata oranı en düşük kamu bankalarında gerçekleşmiştir. Kamu bankaları için oran genel toplamdan da düşüktür. Buna karşılık kamu bankaları için kredilerin mevduata oranı dönem başından sonuna kadar diğer gruplara göre en yüksek artışı göstermiştir. 2003 yılında % 21,1 olan oran 2016'da % 106,9 olmuştur. Yabancı bankaların aktifleri içerisindeki kredi payı dönem boyunca % 78,2'den % 112'ye, özel bankaların ise % 51'den % 111,8'e çıkmıştır.

C. Takipteki Kredilerin Kredi Toplamına Oranı

Serdengeçti (2002)'ye göre; "bankaların projeleri değerlendirme kapasitelerinin sınırlı olması, düzenleme kuruluşlarının denetleme kapasiteleri ve kaynaklarının sınırlı olması ve iyi projelerin sayısının az olması" şeklinde sıralayabileceğimiz en az üç nedenden dolayı kredi artışları, bankaların varlıklarının kalitesindeki düşüşe katkıda bulunarak mali açıdan zayıflığa neden olabilmektedirler. Bu nedenle kredilerin geri dönüşünün sağlanmadığı alanlara aktarılması aktif kalitesini olumsuz etkileyecektir.

Bir bankanın aktif kalitesini ölçmeyi sağlayan önemli oranlardan biri de tahsili gecikmiş alacakların kredi toplamı içindeki payıdır. 2003-2016 dönemi için mevduat bankası gruplarının takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı Grafik 6'da verilmiştir. Bu oran kredi toplamının ne kadarının yasal takipte olduğunu, şüpheli hale geldiğini göstermektedir.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 6: Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%)

Mevduat bankaları toplamı için 2003'te % 13,3 olan oran 2016'da % 3,3'e düşmüştür. Oranda 2004 yılında gözlenen düşüş miktarı önemli olup 2004'te bir önceki yıla göre azalış oranı mevduat bankaları geneli için % 50 ve özellikle kamu bankaları için yaklaşık % 66'dır. Mevduat bankaları toplamı için oran, 2004 yılında % 6,4'e gerilemiştir. Kamu bankalarının takipteki kredi oranı 2003'te % 33,8 iken 2004'te % 11,1'e düşmüştür. Mevduat bankaları toplamı için söz konusu olan azalış, kamu bankalarının takipteki kredilerindeki daralmadan ileri geldiği söylenebilir. Ayrıca bu olumlu gelişmede ekonomik faaliyetlerdeki canlılığın da önemli etkisi olmuştur. 2004 sonrasında özel ve yabancı banka gruplarının takipteki kredi oranı değişmezken, kamu bankalarının azalmaya devam etmiştir.

Ekonomik krizin etkilerinin en şiddetli hissedilmeye başlandığı 2008 yılının sonundan itibaren takipteki alacaklar hızlı bir artış sürecine girmiştir (BDDK, 2010: 16). Mevduat bankalarının kredi toplamı 2009 yılında % 4 artarken, takipteki alacaklar aynı dönemde % 56 oranında yükselmiştir. Takipteki kredi oranı 2008 yılında % 3,7 iken 2009 yılında % 5,6 olmuştur.

Yaşanan küresel ekonomik krizin etkilerinin azalmaya başlamasıyla birlikte ekonomide gözlenen canlanma ve büyüme performansı neticesinde kredi talebinde artış meydana gelmiştir. Bu da bankacılık sektörünün kredi hacminde yüksek oranlı artışlara yol açmıştır. Diğer taraftan, mevduat bankası grup kredilerinin takibe dönüşüm oranı da 2010 yılında (% 3,8) düşüş eğilimi

sergilemiştir. Takipteki alacaklarda 2010 yılında gözlenen azalışta aktiften silinen/satılan takipteki alacaklar da etkilidir. Bununla birlikte, bu tutarlar hariç tutulduğunda dahi bankacılık sektörünün takipteki alacak oluşumunda belirgin bir yavaşlama gözlenmektedir (BDDK, 2011: 2). Bu gelişmede, küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin azalmasının etkili olduğu düşünülmektedir. 2010 yılından sonra bankaların takipteki kredi oranlarında dalgalı bir seyir söz konudur. 2011 yılında takipteki kredi oranı azalmış, ilerleyen yıllarda artmıştır. Ancak bu artışa karşın 2016 yılındaki % 3,3 takipteki kredi oranı 2010 yılındaki orandan düşüktür.

Banka grupları itibariyle ele alındığında 2003-2007 döneminde kamu bankalarının, sonrasında ise yabancı bankaların takipteki kredi oranı diğer gruplardan fazladır. Dönemin tamamı ele alındığında kamu bankalarının takipteki kredi oranı % 33,77'den % 2,82'ye özel bankaların % 6,81'den % 3,12'ye düşmüştür. Yabancı bankalar için dönem boyunca önemli değişiklikler söz konusu değildir. 2003'te % 4,44 olan takipteki kredi oranı, önemli değişiklikler içermeyen dalgalı seyir izlemiş ve 2016'da % 3,98 olmuştur.

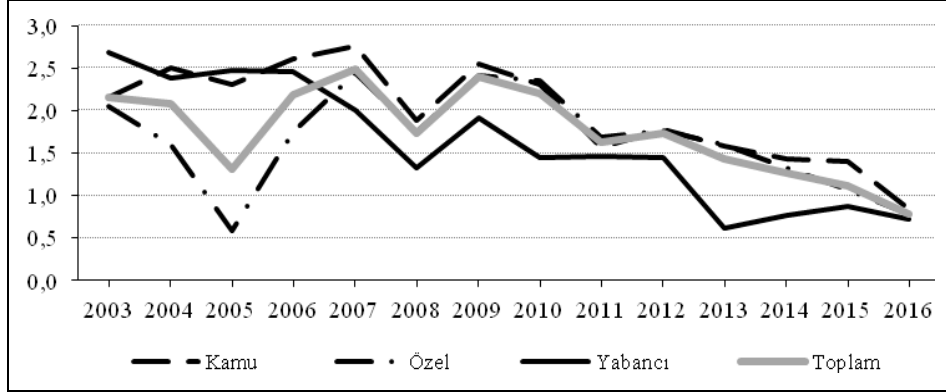
Bulunan değerlere göre takipteki kredi oranı dönemin ilk yıllarında kamu bankalarında çok yüksek olup aktif kalitesi düşüktür. Ancak oranda yaşanan düşüşle bağlantılı olarak, yasal takibe alınan krediler konusunda kamu bankalarının özellikle dönem başında daha etkin çalışmaya başladığı gözlenmektedir. 2008'den sonra da yabancı bankalarının aktif kalitesi kamu ve özel bankalardan daha düşüktür.

V. Kârlılık

Bankanın finansal sağlamlığı ve faaliyetlerinin etkinliği gibi pek çok konuda bilgi sağlayan kârlılık, gerek bankanın faaliyetlerine devamlılığının, gerekse hissedarların getiri beklentisinin karşılanabilmesinin bir göstergesi olarak ele alınabilir (Küçükbüçakçı, 2004: 11). Çalışmada bu kapsamda aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı ölçümlerinden yararlanılmıştır.

A. Aktif Kârlılığı

Bankaların aktiflerine oranla ne kadar kâr elde ettiğini ortaya koyan aktif kârlılığı, dönem net kârının aktif toplamına oranlanması suretiyle tespit edilmektedir. Çalışma kapsamında 2003-2016 döneminde mülkiyet yapısına göre mevduat bankası grupları için hesaplanmış olan aktif kârlılığı değerleri Grafik 7'de verilmiştir.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 7: Dönem Net Kârı / Toplam Aktifler (%)

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının aktif kârlılığı 2003-2009 döneminde dalgalı bir seyir izlemiş, 2009 yılından sonra azalış eğilimine girmiştir. Mevduat bankaları toplamı ele alındığında 2003 yılında % 2,16 olan aktif kârlılığı, 2005 yılında % 1,31'e düşmüştür. 2006-2007 yıllarında artış gösteren aktif kârlılığı, küresel krizin etkisi ile 2008 yılında % 1,74'e düşmüştür. 2009 yılında ise artarak % 2,4 olan aktif kârlılığı takip eden yıllarda azalarak 2016 yılında % 0,78 olmuştur. Bu azalış sürecinde sadece 2012 yılında bir önceki yıla göre % 0,11'lik artış meydana gelmiştir.

2005 yılında söz konusu olan yüksek oranlı düşüş, özel bankaların aktif kârlılığında meydana gelen azalıştan kaynaklanmaktadır. İlgili yılda kamu ve yabancı banka gruplarının aktif kârlılığında önemli bir oranda bir değişiklik gözlenmezken özel bankaların aktif kârlılığı Grafik 7'de de görüldüğü gibi azalmıştır. Özel bir mevduat bankasının bilançosunda yapılan düzeltmeler ve ayrılan karşılıklar sonucunda Aralık 2005'te açıklanan yüksek tutarlı zarar, kârlılık oranlarında 2005 yılında azalışa neden olmuştur (Bumin, 2009: 49).

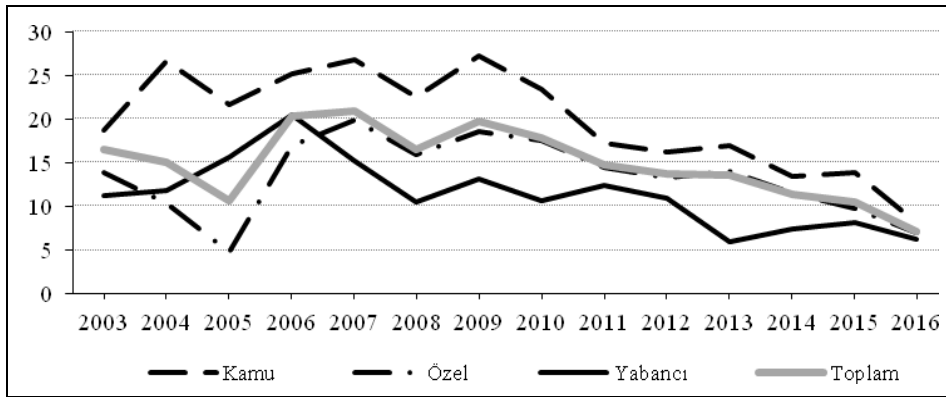
Mülkiyet yapılarına göre banka gruplarını ele aldığımızda 2003 ve 2005 yıllarında yabancı bankaların, 2010, 2011 ve 2013 yılında özel bankaların, diğer yıllarda ise kamu bankalarının, aktif kârlılığı en yüksek olan grup olduğu görülmektedir.

Aktif kârlılığı, yabancı ve kamu bankaları arasında 2007 yılına kadar çok farklılık göstermemektedir. Söz konusu yıllarda, gerek kamu bankaları gerekse yabancı bankalar mevduat bankaları grup ortalamasının üzerinde aktif kârlılığına sahiptir. Özel sermayeli bankalar ise söz konusu dönemde aktif kârlılığı en az olan banka grubudur. 2007 ve sonrası için durumun tersi olduğu görülmektedir. Yabancı bankalar grup toplamının altında kârlılık elde etmiş, aktif kârlılığı en az olan banka grubu olmuştur.

Aktif kârlılığı banka gruplarının tamamı için 2009'a kadar dalgalı bir seyir izlemiştir, 2009 yılında artmış, sonrasında ise azalmıştır. Kamu bankalarının aktif kârlılığı 2003 yılında % 2,15 iken, 2016'da % 0,85 olmuştur. Benzer şekilde özel bankaların aktif kârlılığı % 2,05'ten % 0,78'e, yabancı bankalarının ise % 2,68'den % 0,72'ye düşmüştür.

B. Özkaynak Kârlılığı

Özkaynak kârlılığı bankaların dönem net kârının özkaynaklara oranlanması suretiyle tespit edilmektedir. Ele alınan dönem itibariyle mevduat bankası gruplarının özkaynak kârlılıkları Grafik 8'de verilmiştir.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 8: Dönem Net Kârı / Özkaynaklar (%)

Mevduat bankalarının özkaynak kârlılığı da 2003-2009 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2003 yılında % 16,5 özkaynak kârlılığı, 2005 yılında % 10,6'ya düşmüş, 2006 ve 2007 yılında yükselerek % 20,9 olmuştur.

Küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler, 2008 sonunda oranın gerileyerek % 16,4 olmasına neden olmuştur. 2008 yılında tüm banka gruplarında aktif ve özsermaye kârlılığının azalması ile sonuçlanan kâr hacmindeki azalışı etkileyen başlıca nedenler, tahsili gecikmiş alacak karşılıklarında artış, kambiyo zararı oluşması nedeniyle faiz dışı gelirlerin düşmesi ve operasyonel giderlerdeki artış olarak sıralanabilir (TBB, 2009: 48).

Aktif kârlılığına benzer şekilde 2009 yılında artarak % 19,7 olan özkaynak kârlılığı, ilerleyen yıllarda azalmış ve 2016 yılında % 7,1 olarak hesaplanmıştır.

Özkaynak kârlılığı en yüksek olan grup dönem boyunca kamu bankalarıdır. Kamu bankalarını 2004, 2005 ve 2006 yılında yabancı, diğer yıllarda ise özel bankalar izlemektedir. Buna göre 2007 ve sonrasında özkaynak kârlılığı en düşük olan grup yabancı bankalardır.

Öte yandan kârlılık oranlarının azalış gösterdiği 2005 yılında aktif ve özkaynak kârlılığı artan tek banka grubu yabancı bankalardır.

2003-2006 döneminde yabancı bankaların, 2007 ve sonrasında özel bankaların aktif kârlılıkları, kamu bankalarına yakın iken, özsermaye kârlılıkları kamu bankalarının daha çok gerisindedir.

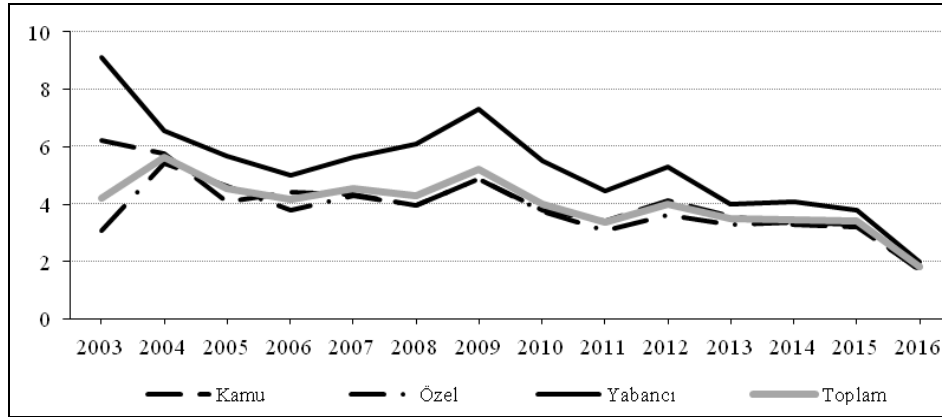
Kamu bankalarının özkaynak kârlılığı 2003-2016 döneminde % 18,7'den % 8,1'e düşmüştür. Diğer banka gruplarının özkaynak kârlılığında da azalış meydana gelmiştir. Özel ve yabancı bankalar için 2003 yılında sırasıyla % 13,9 ve % 11,2 olan oran azalarak 2016 yılında % 6,9 ve % 6,3 olmuştur.

C. Net Faiz Marjı

Net faiz marjı, net faiz gelirlerinin aktif toplamına oranlanması suretiyle bulunmaktadır. Net faiz gelirleri ise, faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farktır. Mevduat bankaları için söz konusu orana ilişkin 2003-2016 dönemi sonuçları Grafik 9'da görülmektedir.

Mevduat bankaları toplamı için 2003 yılında % 4,2 olan net faiz marjı dönem boyunca dalgalı bir seyir izlemiştir. 2009 yılında artarak % 5,2 değerine ulaşan net faiz marjı izleyen yıllarda azalarak 2016 yılında % 1,8 olmuştur.

2004 yılında özel bankaların net faiz marjı artarken, kamu ve yabancı banka gruplarındaki azalış göstermiştir. Banka grupları için net faiz gelirlerinin artmasına karşın, aktiflerdeki artışın net faiz gelirlerindeki artıştan daha fazla oranda olması net faiz marjının azalış göstermesine sebep olmaktadır. Kamu bankalarının net faiz marjı % 6,2'den % 1,8'e, özel bankalar % 3,1'den % 1,7'e, yabancı bankaların net faiz marjı ise % 9,1'den % 2'ye düşmüştür.

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar verilerinden ve Banka ve Grup Bilgilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 9: Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler (%)

Dönem boyunca net faiz marjı en yüksek olan banka grubu yabancı bankalardır. Yabancı bankaları 2005, 2008, 2014 ve 2015 yılında özel bankalar, diğer yıllarda ise kamu bankaları izlemektedir. Buna rağmen, kamu bankaları ile özel bankaların net faiz marjları birbirine çok yakındır. Özellikle 2007 ve sonrasında kamu ve özel bankaların net faiz marjları neredeyse aynı olmakla birlikte, grup ortalamasının altındadır.

VI. Sonuç

Türk bankacılık sisteminde aktif kalitesi ve kârlılık performansı, 2003 ila 2016 yılları arasındaki veriler esas alınarak oran analizi yöntemi ile incelenmiştir. İncelemede bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankaları mülkiyet yapılarına göre sınıflandırılarak ele alınmıştır.

Çalışmada Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanmış bilanço verilerine dayalı analiz ve raporlardan, 2003-2015 dönemi için seçilmiş rasyolar, 2016 Haziran ayı için banka ve grup bilgileri verileri kullanılmıştır.

Aktif kalitesi oranı olarak kredilerin aktif toplamına oranı, kredilerin mevduat toplamına oranı ve takipteki kredilerin kredi toplamına oranı dikkate alınmıştır. 2003-2008 yılları arasında kredilerin aktifler içindeki payı artmış ve böylece sektör, aracılık faaliyetlerini daha fazla yerine getirir duruma gelmiştir. Ancak küresel krizin etkileri hissedilmiş ve 2008 yılında kredi artış hızı yavaşlamış, 2009'da ise kredilerin aktifler içerisindeki payı azalmıştır. İlerleyen süreçte 2016 yılına kadar da kredilerin payı tekrar artmaktadır.

Aktifler içerisinde kredi payının mülkiyet grupları itibariyle durumu ele alındığında en yüksek paya, 2003-2012 döneminde yabancı bankalar, 2013-2015 döneminde özel bankalar, Haziran 2016 itibariyle de kamu bankaları sahiptir. Kamu bankaları ise dönemin 2015 ve 2016 yılı dışında kalan büyük kısmında aktiflerine oranla en az kredi sunan banka grubudur.

Kredilerin mevduata oranı da 2003-2008 yılları arasında artmıştır. Söz konusu oran için de 2008 yılında artış hızının yavaşlaması ve 2009'da da oranın azalması söz konusudur. İlerleyen dönemde ise oranda artış söz konudur.

Takipteki kredilerin kredi toplamına oranı incelendiğinde ele alınan dönem itibariyle azalış söz konudur. Bu azalış özellikle ilk yıllarda meydana gelmiştir. İlk yıllarda meydana gelen bu azalışı kamu bankalarının sağladığı söylenebilir. Kamu bankaları için 2003 yılında diğer gruplardan oldukça yüksek olan takipteki kredi oranı 2006 yılına kadar azalarak diğer gruplar seviyesine inmiştir. Küresel krizin etkisi ilgili oranda da hissedilmiştir. Özellikle 2009 yılında takipteki kredi oranı artmıştır. 2010 yılında ise azalan oran, 2016'ya kadar dalgalı bir seyir izlemiştir.

Türk bankacılık sisteminin kârlılığını incelemek için aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı oranları incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre 2007 yılına kadar kârlılıkta artış meydana gelmiştir. Küresel ekonomide yaşanan kriz bankaların kârlılıklarını da etkilemiş ve banka kârlılıkları 2008 yılında azalmıştır. 2009 yılında artış gösteren bankacılık sisteminin kârlılığı

2010 yılında tekrar azalmaya başlamış ve ilerleyen dönemde 2016 yılı da dahil azalmıştır.

Kârlılık oranları bakımından mülkiyet gruplarına göre bankaları incelediğimizde kamu bankalarının aktif kârlılığı bakımından yılların çoğunda diğer gruplardan daha ileri seviyede olduğu söylenebilir. 2005 yılı haricindeki yıllarda özel bankaların aktif kârlılığı kamu bankalarına yakındır. 2006 sonrasında aktif kârlılığı en düşük olan mevduat bankası grubu yabancı bankalardır.

Özkaynak kârlılığı verilerine göre dönemin tamamında kamu bankalarının kârlılığı diğer gruplardan yüksektir. 2006 yılı sonrasında da özkaynak kârlılığı en düşük, yabancı bankalarda gerçekleşmiştir.

Ele alınan dönemin tamamında yabancı bankaların net faiz marjı diğer banka gruplarının üzerindedir. Kamu bankaları ve özel bankaların net faiz marjı birbirine yakın olup ele alınan yılların büyük kısmında kamu bankalarının net faiz marjı özel bankalara göre daha büyüktür. Özellikle 2003 yılında kamu bankaları, özel bankaların iki katı net faiz marjına sahiptir.

Kaynaklar

- Akgüç, Ö. (2012), Banka Finansal Tablolarının Analizi, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- Aksoy, T. (1998), Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım), Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No: 109, Ankara.
- Aloğlu, Z. T. (2005). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara. <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ziyatuncaloglu.pdf> (02.03.2016).
- Altay, O. A. ve Olkan, L. A. (2015). "2009-2013 Döneminde KKTC'deki Ticari Bankaların Performans Analizi", *EUL Journal of Social Sciences*, 6 (2), 59-75.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK); (2009), *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*. http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/8280byg2009.pdf (10.03.2016).
- BDDK. (2010). *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*. http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/tbsgg/8664tbs_genel_gorunum_eylul_2010.pdf (10.03.2016).
- BDDK. (2011). *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*. https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/9105tbs_genel_gorunum_aralik_2010.pdf (10.03.2016).
- Bumin, M. (2009). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi: 2002-2008. *Maliye Finans Yazıları*, 23 (84), 39-60.

- Dağlı, H. (1995). An Analysis of Ownership Structure and Performance Relationship in the Turkish Commercial Banking System. *Ninth World Productivity Congress Proceedings*, 1, 620-631.
- Dinçer, H., Gençer, G, Orhan, N. ve Şahinbaş, K. (2011). A Performance Evaluation of the Turkish Banking Sector After the Global Crisis Via CAMELS Ratios. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, 1530-1545.
- Emir, M. (1999). Türk Bankacılık Sektörünün Mülkiyet Yapısı ve Performansı: Ampirik Bir Çalışma. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 14 (157) sayı eki, 13-31.
- Keskin, E. vd. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 262. <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf> (18.02.2016).
- Kibritci Artar, O. & Atılğan Sarıdoğan, A. (2012). Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 1-17.
- Kumbirai, M. & Webb, R. (2010). A Financial Ratio Analysis of Commercial Bank Performance in South Africa. *African Review of Economics and Finance*, 2 (1), 30-53.
- Küçükbüçakçı, R. (2004). *Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi. <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ramazankucukbicakci.pdf> (18.02.2016)
- Paradi, J. C. & Zhu, H. (2013). A Survey on Bank Branch Efficiency and Performance Research With Data Envelopment Analysis. *Omega The International Journal of Management Science*, 41 (1), 61-79.
- Pehlivan, P. (2015). Türk Bankacılık Sektörü Verimliliğinin Rasyo Analizi Yöntemi ile İncelenmesi: 2005-2014. *Dayanışma Dergisi*, (123), 29-40.
- Sabi, M. (1996). Comparative Analysis of Foreign and Domestic Bank Operations in Hungary. *Journal of Comparative Economics*, 22 (2), 179-188.
- Sarıtaş, H. & Saray, C. (2012). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 23-37.
- Selimler, H. (2015). Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7 (12), 131.172.

- Serdengeçti, S. (2002). Şubat 2001 Krizi Üzerine Düşünceler: Merkez Bankası Bakış Açısından Çıkarılacak Dersler. *ODTÜ VI. Uluslararası Ekonomi Konferansı Açılış Konuşması*. <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d6794cfa-e5b6-45ef-ada2-c14f7a83d2a7/Subat2001Kriz.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=d6794cfa-e5b6-45ef-ada2-c14f7a83d2a7.pdf> (02.03.2016).
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2004). *Bankalarımız 2003*. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/388/Ekler/ekonomi.pdf (02.03.2016).
- TBB. (2005). *Bankalarımız 2004*. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/387/Ekler/Turk_Bankacilik_Sistemi-2004.doc (02.03.2016).
- TBB. (2008). *Bankalarımız 2007*. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/286/Ekler/Turk_Bankacilik_Sistemi-2007.pdf (02.03.2016).
- TBB. (2009). *Bankalarımız 2008*. http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi_/464/Ekler/Turkiye_Bankacilik_Sistemi_2008.pdf (02.03.2016).
- TBB. (2010). *Bankalarımız 2009*. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi_/914/Ekler/Bankalarimiz2009-I.bolum.pdf (02.03.2016).
- TBB. (2016a). *Faaliyet Gösteren Bankalar Tarihsel Bilgileri*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1360/Faaliyet_Gosteren_Bankalar.xls (27.02.2016).
- TBB. (2016b). *Faaliyeti Sona Eren Bankalar Tarihsel Bilgileri*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1362/Faaliyeti_Sona_Eren_Bankalar.xls (27.02.2016).
- Türker Kaya, Y. (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları: 2002/1. https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12762002-1.pdf (08.01.2016).
- Uçkun, N. & Girginer, N. (2011). Türkiye'deki Kamu ve Özel Bankaların Performanslarının Gri İlişki Analizi İle İncelenmesi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 11 (21), 46-66.